

PEYGAMBERLERİN BAŞARISINDA MÛCİZELERİN YERİ VE ÖNEMİ

Halil İbrahim BULUT*

Özet

Peygamberler nübüvvet iddialarını desteklemek üzere mucize gösterirler. Ancak bu, Allah'ın izni ile mümkün olur. Diğer bir ifade ile peygamberler her istedikleri anda ya da zorda kaldıkları bir pozisyonda mûcize göstermeleri söz konusu değildir. Bu makalede, peygamberlerin dünyevi başarısı ile mucizeler arasında nasıl bir bağlantı olduğu, söz konusu nübüvvet delillerinin bu başarıda ne kadar rolünün bulunduğu hususu araştırılacaktır. Bu çerçevede onların dünyevi başarıları, Allah'ın onlara ihsan ettiği harikulade olaylarla mı, yoksa Allah'ın ikame ettiği tabii ve sosyal kanunlara herkesten fazla uymalarıyla mı izah edilebilir. Bu ve benzeri sorulara Kur'an ve hadislerden örneklerle ve hatta önceki peygamberlerin hayatlarından kıssalarla cevap verilecektir. Özellikle Hz. İbrahim, Hz. Mûsâ, Hz. İsa ve son peygamber Hz. Muhammed'in hayatlarından kesitler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mucize, Peygamberlik, Tabiat Kanunları

The Role and Significance of Miracles in the Success of Prophets

Abstract

The Messengers shows miracles to support their claims of prophecy. However, this is possible with God's permission. In other words, prophets does not show miracle in every time that they want to do or in the position that they had a difficult situation. In this article we will try to determine how is the relationship between the miracle and the prophet, and what is the role and significance of miracles in the success of prophets. In this context, we will explain their worldly success whit miracles that God gave them or natural and social laws God put them. These and other questions will be answered whit examples from the Quran and Hadiths, and even from lives and stories of previous prophets. Especially the Prophet Abraham, the Prophet Moses, the Prophet Jesus and the last Prophet Muhammad's lives are good examples for us.

Key Words: Miracle, Prophecy, the laws of nature.

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, hibulut@gmail.com

Giriş

Kur'an-ı Kerim, peygamberlik iddiasında bulunanların gerçekten Allah tarafından görevlendirilip görevlendirilmediklerinin tespiti için Allah'ın onlara tabiat kanunlarını aşan bir takım olağanüstü olaylar bahsettiğini bildirir. Ancak Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamberin mûcize gösteremeyeceğini de açıklar.¹ Bu itibarla, peygamberlerin her istedikleri anda ya da zorda kaldıkları herhangi bir durumda mûcize göstermeleri onların gücünü aşan bir durumdur. Allah müsaade etmedikçe, peygamberlerin nübüvvetlerini kanıtlamak ve düşmanlarının tuzaklarından kurtulmak için mûcize yaratma kudretleri yoktur. Aksi takdirde bazı peygamberlerin düşmanlarının işkencesine maruz kalmaları, hatta öldürülmelerini açıklamak imkânsız olurdu.² Örneğin Hz. Lût, kavminin azgınlığı karşısında misafirlerini korumaktan aciz kaldığında “Keşke benim size karşı (koyacak) bir gücüm olsaydı”³ diyerek elinde olağanüstü bir gücün bulunmadığını söylemiştir. Amaç farklı olmakla birlikte benzer bir durumun Hz. Peygamber’le ilgili olarak haber verildiği görülür. Allah Resûlü, inkârcıların hidâyete ulaşmasını o kadar arzu etmekteydi ki, davetine icabet edilmediğinde kendini harap edecek şekilde hüzünlenince⁴ ilâhî bir uyarı gelerek “Bu söze inanmayanların ardından üzülerken neredeyse kendini mahvedeceksin”⁵ denilmiş, başka bir âyette ise “Eğer onların yüz çevirmesi sana ağır geldi ise, yapabilirsen yerin içine inebileceğin bir tünel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki onlara bir mûcize getiresin! Allah dileseydi, elbette onları hidâyete üzerinde toplayıp birleştirirdi, o halde sakın cahillerden olma!”⁶ diye teselli edilmiştir. Bu ve benzeri örnekler, peygamberlerin her istedikleri anda ve istedikleri doğrultuda hârikalar meydana getirebilme kudretlerinin bulunmadığına delildir. Bu itibarla Kur'an, insanların dikkatini peygamberlerin sadece tebliğ etmekle sorumlu oldukları hakikatine yöneltir.

Bu makalede, peygamberlere verilen mûcizelerle onların başarıları ya da başarısız olmaları arasında nasıl bir ilişkinin var olduğu incelenecektir. Burada peygamberlerin başarılı ya da başarısız olma-

¹ bk. Âl-i İmrân 3/49; el-Mâide 5/110; el-En'âm 6/35, 57-59, 109; Hûd 11/33, 80, 88; er-Ra'd 13/7, 38; İbrahim 14/11; el-'Ankebut 29/50; el-Mümin 40/78; el-Ahkaf 46/23; et-Teğâbün 64/11; el-Mülk 67/26; el-Meâric 70/6, 42.

² bk. el-Bakara 2/87; Âl-i İmrân 3/21-22, 112, 181-183; en-Nisâ 4/155-157.

³ Hûd 11/80.

⁴ Mâturîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, (nşr. A. Vanlıoğlu), İstanbul 2007, IX, 13, el-Kehf 18/6.

⁵ el-Kehf 18/6.

⁶ el-En'âm 6/35.

larından, onların henüz hayatta iken kendilerine inananların sayısının çokluğu ve hedeflerini gerçekleştirmeleri gibi maddî sonuçlar kastedilmektedir. Çünkü bütün peygamberler, kendilerine verilen ilâhî görevi tam anlamıyla yerine getirmenin mücadelesini vermişlerdir. Bir peygamberin bu konuda ihmalinin olduğunu söylemek en azından Kur'an çerçevesinde mümkün değildir. Müslümanların peygamberler arasında ayırım yapmamaları hususunu bu açıdan değerlendirmek uygun olur. Bununla birlikte bütün peygamberler, hedefledikleri ideal toplumu meydana getirme ve insanların kendilerine tabi olması hususunda aynı derecede başarılı olmuştur, denilemez. Çünkü hayatı boyunca tebliğ vazifesini hakkıyla yerine getirmeye çalıştığı halde tasdik edilmeyen veya çok az sayıda insanın tabi olduğu peygamberlerin varlığının yanı sıra, henüz hayatta iken büyük toplulukların inandığı peygamberler de vardır. Bu itibarla tebliğ vazifesinin yerine getirilmesi bakımından değil aksine müminlerin sayısı ve maddî hedeflerin gerçekleştirilmesi açısından bir tasnifin uygun olacağını söylemek mümkündür. Bu çerçevede peygamberlerin maddî ve manevî başarılarında hârikulâde olayların payının ne olduğu, başarıya ulaşmak için mucize faktörünün nasıl bir fonksiyon icra ettiği ya da olumlu bir katkısının olup olmadığı meselesi önem arz etmektedir.

Mucize, nübüvvet iddiasında bulunan zâtın, sözlerinin doğruluğuna delil olmak üzere, peygamberliğini ilan ettiği sırada, beşer kudretinin üstünde ve tabiat kanunlarına aykırı olarak meydana koyduğu aklî, hissî veya haberî delillere denilir.⁷ Akaid ve Kelâm kitaplarında mucizelerde bulunması gerekli olan bazı özellikler sıralanmıştır. Buna göre bir hadisenin mucize olarak kabul edilebilmesi için; ilâhî bir fiil olması, olağanüstü bir tarzda zuhur etmesi, peygamberlik iddiası ve tehadidiyle birlikte meydana gelmesi, peygamberin iddiasına uygun ve iddiadan hemen sonra zuhur etmesi gibi şartlar zikredilmiştir.⁸ İslâm âlimleri, inkârcıları ikna etmek üzere peygamberler tarafından ortaya konulan mucizeleri konusu ve gagesine göre tasniflere tabi tutmuşlar, özellikle hissî ve aklî

⁷ Bulut, Halil İbrahim, "Mucize", md., *DİA*, XXX. 350-352.

⁸ Bâkîllânî, *el-Beyân 'ani'l-fark beyne'l-mu'cizat ve'l-kerâmât ve'l-hiyel ve'l-kehâne ve's-sihr ve'n-nârinât*, (nşr. Richard J. McCarthy), Beyrut 1958, s.45; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğni*, Kahire 1962-65, XV, 199 vd.; a.mlf., *Şerhu'l-usûli'l-hamse*, (nşr. Abdülkerim Osman) Kahire 1988, s.569; Cüveynî, *el-İrşâd*, Kahire 1950, s.308 vd.; Şehristânî, *Nihâyetü'l-ikdâm*, Oxford 1934, ss.417-418; Cürçânî, Seyyid Şerif, *Şerhu'l-Mevâkıf*, (nşr. Abdürrahmân 'Umeyre), I-III, Beyrut 1997, III, 342 vd.; detaylı bilgi için bk. Bulut, *Kur'an Işığında Peygamber ve Mucize*, İstanbul 2002, ss.43-55.

mûcize türüne ağırlık vermişlerdir. Peygamberler tarihi dikkate alındığında önceki enbiya ile Hz. Muhammed arasında önemli bir metot farkının olduğu görülür. Kur'an-ı Kerim'de önceki enbiyanın hayatları anlatılırken hissî/görsel mucizelere büyük ağırlık verildiği görülür. Onlar kendi doğruluklarını ispat etmede Allah'ın lütfettiği temel hissî mucizelerini delil olarak kullanmışlardır. Buna dair örnekler çoktur. Hz. peygamber söz konusu olduğunda Kur'an'ın hissî mucizelere atfettiği önem farklılaşır ve aklî mucize ön plana çıkar. Allah Elçisi, kendi doğruluğunu ispat etme hususunda tamamen Kur'an'ın mucizevî oluşuna dikkat çekmiş ve maddî harikulade olaylara hiç ehemmiyet vermemiştir. Bu itibarla mûcizelerin peygamberlerin başarılarındaki rolünü açıklamaya geçmeden önce bu konu çerçevesinde önceki peygamberlerle Hz. Muhammed'in konumunu ayrı ayrı ele almanın uygun olacağı kanaatindeyiz.

A. Önceki Peygamberlerin Hayatında Hissî Mûcizelerin Yeri

68 | db

Bütün peygamberler, ilâhî tebliği insanlara ulaştırmada en etkili yöntemleri kullanmışlardır. Bu, bazen gözlere hitap etmek şeklinde tezahür ederken çoğu defa da akıllara seslenmek ve bu şekilde insanları ikna etmek şeklinde vuku bulmuştur. Kur'an'da, çeşitli vesilelerle geçmiş ümmetlerin kıssalarından bahsedilirken peygamberlerin muhataplarını iknâ etmek için önce aklî deliller kullandıkları⁹, bilâhare inanmayanlara karşı Allah'ın izniyle önce hidâyet ve nusret mûcizeleri, sonra da helâk mûcizesi gösterdikleri haber verilir. Kur'an-ı Kerim'de bildirildiği kadarıyla önceki peygamberlerden hiçbiri düzenli ordular kurarak düşmanlarıyla savaşıma imkânına ulaşamamıştır. Onların başarı ve üstünlükleri genellikle ilâhî kudretin bir tecellisi olarak zuhur eden helâk mûcizeleriyle olmuştur. Peygamber kıssaları bunu teyit etmektedir. Örneğin Hz. Nûh, yüzyıllarca süren tebliğ mücadelesinin sonunda kavminin hidâyetinden ümidini kestiği zaman "(Ey Rabbim!) Artık (bu zalim kavme karşı) yenik düştüm, bana yardım et!"¹⁰ diye yalvarmıştı. Sonunda inkarcı kavim tûfan mûcizesiyle helâk edilmiş ve inananlar kurtarılmıştı¹¹. Hz. Hûd'un uyarılarına aldırış etmeyen inkarcılar, yakıcı bir rüzgar ile helâk edilirken, Lût ve Şuayb'ın kavimleri de benzer bir şekilde

⁹ bk. Tâ-hâ 20/53-55; eş-Şu'arâ 26/24, 28.

¹⁰ el-Kamer 54/10.

¹¹ bk. el-A'râf 7/ 59-64; Yûnus 10/ 71-73; Hûd 11/ 42-43; el-İsrâ 17/ 17; el-Enbiyâ 21/ 76-77.

cezalandırılmıştı¹². Ayrıca Kur'an'da, Sâlih peygamberin bütün uğraşlarına rağmen kendisine inanmayan kavmini iknâ etmek üzere mucizvî bir şekilde deveyi delil getirdiği¹³, buna rağmen ibret alıp iman etmeyenlerin sonunda helâk edildiği¹⁴ ve müminlerin kurtarıldığı¹⁵ bildirilir. Hz. İbrahim'i ateşin yakmaması da burada örnek olarak verilebilir¹⁶. Diğer taraftan Hz. Mûsa'nın hayatında hissî mucizelerin çok önemli bir yer işgal ettiğini hem *Kitab-ı Mukaddes*¹⁷ hem de Kur'an ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır. Öyle ki, onun nübüvveti ve başarısı bu tür mucizeler üzerine bina edilmiştir. Hem tehadisi olan âsâ ve parıltılı el mucizesi¹⁸ hem de diğer nusrat mucizeleri¹⁹ hep hissî mucizelerdir. Buna ilaveten, kendisine tâbî olan İsrailoğullarını bir takım nusrat mucizeleriyle mükâfatlandırırken²⁰, azgınlık yaptıklarında korkup boyun eğmeleri için –dağın tepelerine dikilmesi gibi²¹– hissî hârikalarla terbiye etmiştir. Âsâ, parıltılı el ve diğer âfet mucizeleriyle Firavun'u mağlup ederken, kavmini düşmanlarından kurtarıp mucizvî bir şekilde Kızıl denizden geçirmiş, çölde susuzluktan, açlıktan ve sıcaktan bunaldıklarında nusret mucizeleriyle onlara yardım etmiştir. Şu halde Hz. Mûsa'nın en büyük başarılarının hissî hârikalar vasıtasıyla gerçekleştiği söylenebilir. Elbette Mûsâ'nın başarılı olmasında kendi beşerî gayretleri inkar edilemez. Ancak ister Firavun ve adamlarının mağlup edilmesinde olsun, isterse İsrailoğullarının zorda kaldıkları her bir durumda ilâhî yardımların gelmesinde olsun, onun hayatında hissî mucizelerin belirleyici bir rolünün olduğu kesindir. Diğer bir ifade ile Hz. Mûsa'nın düşmanları karşısındaki başarısı Allah'ın ona lütfettiği hissî mucizeler sayesinde olmuştur, denilebilir.

Öte taraftan hissî mucize denildiğinde akla en fazla gelecek olan peygamberlerden biri hiç şüphesiz Hz. İsa'dır. Onun hayatında

¹² bk. el-A'râf 7/ 72; Hûd 11/ 59-60; el-Hicr 15/ 78-79; el-Mü'minûn 23/ 41; el-Furkân 25/ 38; en-Neml 27/ 56-58; el-'Ankebût 29/ 30-35.

¹³ bk. el-A'râf 7/73; Hûd 11/64; eş-Şu'arâ 26/155; el-Kamer 54/27.

¹⁴ el-A'râf 7/78; Hûd 11/65-67; el-Hicr 15/83; el-Furkân 25/38; eş-Şu'arâ 26/158; en-Neml 27/51; el-'Ankebût 29/38, 40; Fussilet 41/17-18; Kâf 50/12, 14; ez-Zâriyât 51/43-45; en-Necm 53/51; el-Kamer 54/30-31; eş-Şems 91/14.

¹⁵ Hûd 11/66; en-Neml 27/53; Fussilet 41/17-18.

¹⁶ bk. el-Enbiyâ 21/69.

¹⁷ bk. Çıkış 3; 4; 7; 8; 9; 12; 14/15-31; 15/23-25; 17/6.

¹⁸ bk. el-A'râf 7/107-108; 117-118; Tâ hâ 20/19-22, 65-69; eş-Şu'arâ 26/32-33, 45; en-Neml 27/10-12; el-Kasas 28/31-32.

¹⁹ Meselâ bk. el-Bakara 2/57-60; el-A'râf 7/160; Tâ-hâ 20/80.

²⁰ bk. el-Bakara 2/57-60; el-A'râf 7/160; Tâ-hâ 20/80.

²¹ bk. el-Bakara 2/63-64.

hissî mûcizelerin önemli bir yeri vardır. *Kitab-ı Mukaddes* ve Kur'an-ı Kerim, Hz. İsâ'nın hayatında vuku bulan hissî mûcizelerin detaylarını vermektedir. Nitekim İsâ'nın hayatını kaleme alan İncil yazarları, onun mûcizelerini yoğun bir şekilde naklederler. Özellikle Matta, Markos ve Luka İncilleri, İsâ'nın büyük kalabalıklar önünde gösterdiği görsel mûcizelerle doludur²². Hatta denilebilir ki, İncillerde ortaya konulan Hz. İsâ profili her adımında bir mûcize gerçekleştiren olağan üstü bir peygamber fikrini verir. Bunca hissî/görsel mûcizeye rağmen gerçek manada İsâ'ya inananların sayısı çok az olmuştur. Kaldı ki İnciller, havârilere bazılarının İsâ'ya karşı hiyânet içerisinde olduğunu, para karşılığında onu ele verdiğini de bildirir²³. Diğer taraftan Kur'an'da, Hz. İsâ'ya mûcizeler verildiği detaylı bir şekilde haber verilirken²⁴ onun söz konusu mûcizeler vasıtasıyla Allah'ın elçisi olduğunu ispata çalıştığı da belirtilir²⁵. İnkârcılara karşı peygamberliğinin delili olarak ortaya koyduğu söz konusu mûcizelere rağmen inananların sayısı oldukça azdır. Eğer peygamberlerin başarılı olmalarıyla kendilerine tabi olan müminlerin sayısı arasında doğru bir orantı kurulabilirse, Hz. İsâ'nın hem Kur'an'da tehdidiyle birlikte ortaya koyduğu mûcizeleri hem de İncillerde belirtilen diğer mûcizeleri, yaşadığı dönemde muhataplarını ikna etmek ve dolayısıyla inkârdaki ısrarlarını yok etmek hususunda yeterince etkili olamadıkları anlaşılmaktadır. Hz. İsâ, Allah'ın kendisine verdiği onca mucizeye rağmen İsrail oğullarını ikna edememiş ve nihayetinde kavmi tarafından çarımha mahkûm edilerek cezalandırılmıştır. Şu halde Hz. İsâ'nın hayatında hissî mucizelerin büyük bir yer tutmasına rağmen onun maddî anlamda başarılı olmasında bir rollerinin olduğu söylenemez. Burada her bir peygamber ele alınıp gösterdiği mucizelerle başarılı olup olmaması arasında bir değerlendirme yapılabilir. Ancak bu makalenin amacı dorudan bu konu değildir. Biz, önceki enbiyadan bazı örnekler vermeyi Hz. Muhammed'in başarısı ve mucizesiyle bu başarı arasındaki ilişkiyi temellendirmek açısından önemli gördük.

²² bk. *Matta* 4/23-24; 8/1-7, 16, 23-26; 9/18-30; 14/13-27; 15/21-28; 17/14-21; 21/18-19; *Markos* 1/29-31, 40-45; 2/1-12; 4/35-41; 5/1-43; 6/45-46; 8/1-10, 22-26; 9/14-29; 10/46-52; 11/12-14; *Luka* 5/17-26; 7/1-10; 8/22-29, 40-45; 9/10-17, 37-45; 11/14; 18/35-43; *Yuhanna* 6/1-4, 15-21; 11/39-44.

²³ bk. *Matta* 26/47-50. Ayrıca bk. *Markos* 14/43-50; *Luka* 22/47-53; *Yuhanna* 12/4; 18/3-12.

²⁴ bk. el-Bakara 2/87, 253; Âl-i İmrân 3/49-50; el-Mâide 5/110; ez-Zuhruf 43/63; es-Sâf 61/6.

²⁵ bk. Âl-i İmrân 3/49-50; el-Mâide 5/110.

B. Son Peygamberin Başarısında Hissî Mücizelerin Yeri

Hz. Peygamber'in hayatı incelendiği takdirde, hayatının sosyo-psikolojik ve tabiî kanunlar çerçevesinde cereyan ettiği görülür. Bir beşer olarak ihtiyaçlarını karşılamada olağan dışı yollara başvurmamış ve söz konusu ihtiyaçlarını gidermede diğer insanlardan farklı davranmamıştır. Hastalandığı ve şifa bulduğu, hüznü olduğu ve sevindiği, yiyecek bir lokma ekme bulamayıp günlerce aç kaldığı hususları kaynaklarda bildirilmektedir. Zaman gelmiş taraftarlarının başka ülkelere hicret etmesini istemiş, zamanı gelmiş düşmanlarıyla anlaşma yoluna gitmiş bazen da düşmanlarıyla savaşmak durumunda kalmış, kendisini koruyabilmek için zırh giyme ihtiyacı hissetmiş, savaşmış ve yaralanmıştır. Bütün bunlar insanlar için geçerli olan kanunlar çerçevesinde gerçekleşmiştir²⁶. Allah Elçisi, kendisine aşırı derecede saygı ve ihtiram gösterilmesine karşı çıkmış ve Müslümanları Hıristiyanların Hz. İsa konusundaki aşırılığa düşmemeleri hususunda defalarca uyarmıştır. O, kendisinin bir beşer olduğunu, diğerlerinden farklı olarak Allah'ın kendisine vahyettiğini bildirmiştir.

db | 71

Hz. Muhammed'in peygamberlik hayatı ve buradaki başarıları incelendiğinde, bunun psiko-sosyal ve tabiî kanunlar çerçevesinde gerçekleştiği görülür. Allah Resûlü, içinde bulunduğu şartların aleyhinde olmasına bakmaksızın ilâhî vazifesini yerine getirmek için maddî ve mânevî baskı ve işkencelere sabırla tahammül etmesini bilmiştir. Müşriklerin baskıları onun hedef ve metodunda bir değişiklik yapmadığı gibi onların mal, mansıp, şöhret ve benzeri tekliflerine de iltifat etmemiştir²⁷. O, tebliğ görevini yerine getirmenin gayreti içinde olmuş, en büyük kahramanları bile hayrette bırakacak kadar davasında samimi, inançlı, istekli ve kararlı davranmıştır. Bu uğurda önüne çıkan bütün fırsatları değerlendirmiş, "Ben Allah'ın elçisiyim. O, nasıl olsa beni başarılı kılacak" diyerek yapması gereken her hangi bir şeyi ihmal etmeyi düşünmemiştir.

Bir peygamber için en zor şey, nübüvvetinin ilk yıllarında henüz kendisine inanan ve destekleyen birilerinin olmadığı bir dönemde,

²⁶ Muhammed Gazzâlî, *Fıkhu's-sîre*, Dimaşk 1989, s.43-44.

²⁷ Taberî, Ali b. Rabben; *ed-Dîn ve'd- devle fi isbâti nübüvveti'n-Nebî*, (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut, 1982, s.108-113; Neseffî, Ebû'l-Muîn, *Tebstratü'l-edille fi'l- kelâm*, (nşr. Claude Salame), I-II, Dimaşk 1990-93, I, 493-495; Razi, *el-Erba'in fi usûli'd-dîn*, (nşr. Ahmed Hicazi es-Seka), I-II, Kahire 1986, II, 91.

vazifesini yerine getirmesi ve taraftar bulabilmesidir. Çünkü nebi, içinde yaşadığı toplumun inancına, değer yargılarına ve âdetlerine aykırı yeni kurallar getirir. Sonuçta, toplumun dinî, sosyal ve ekonomik dengeleri değişir. Bu ise, aristokrat zümrenin kabullenemeyeceği bir durumdur. Peygamberin bu zümreyle anlaşarak tebliğ vazifesini yerine getirmesinin de imkânı yoktur. Nitekim Hz. Muhammed, müşriklerle anlaşma yoluna gitmemiş, aksine onların dinlerine ve putlarına meydan okumuş ve atalarının cehennemde olduğunu açıklamaktan geri durmamıştır²⁸. O, siyasî ve ekonomik açıdan desteklenmeye muhtaç olduğu bir dönemde bütün bunları yapmıştır. Ancak o, Medine'ye gelip bir devlet kurduktan sonra gerektiğinde düşmanlarıyla anlaşma yapmış, huzur ve barıştan yana tavır sergilemiştir.

Hz. Muhammed'in peygamberliğinin başlangıcında ilk muhataplarını ikna etmek üzere ortaya koyduğu yaklaşım, usul ve metot bizim için büyük önem taşımaktadır. İnananlarının çok az olduğu bir dönemde ne tür deliller kullandığı ve muhataplarını ikna etmek için neler yaptığı hususu belirleyici bir özellik taşımaktadır. Hz. Peygamber, "yakın akrabasını uyarmak"²⁹ üzere emir aldığı anda Mekkelileri toplantıya davet etmiş ve sonrasında onlara hitap etmişti. Bu konuşmasında Allah'ın kendisini elçi olarak seçtiğini açıktan ilan ettikten sonra Mekke toplumunun bir üyesi olarak aralarında geçirdiği kırk küsur yıllık hayatını kendisine iman etmeleri için delil göstermişti. Taleplerin yoğunlaştığı bir anda tam yeri ve zamanı gelmişken muhataplarını ikna etmek için hissî mucize gösterme yoluna gitmemişti. O, nübüvvetinin ilk yıllarında böyle davrandığı gibi sonraki mücadelelerinde de -ilahî kelamın icazı dışında- olağanüstü şeylere dayanarak doğruluğunu ispat etme temayülü göstermemiştir. Onun bütün nübüvvet hayatı göz önüne alındığında muhataplarını ikna etmek için hiçbir zaman hissî mucizeleri bir vasıta olarak kullanmamıştır. Hâlbuki Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ, henüz peygamberliklerinin ilk anlarında insanları hayrete düşürecek hissî hârikalar göstermiş ve doğruluklarını bu şekilde ispata çalışmıştır. Mesela Hz. Mûsâ, peygamberlikle görevlendirilip Firavun ve adamlarına gönderildiğinde onları ikna etmek ve doğruluğunu ispat et-

²⁸ Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, (nşr. F. Huleyf), İstanbul 1979, s.203, 208; Kâdî Abdülcebbâr, *Tesbîtü delâilî'n-nübüvve*, (nşr. Abdülkerîm Osman), I-II, Beyrut 1386/1986, s.4-8.

²⁹ eş-Şu'arâ 26/214.

mek üzere asa ve parıltılı el mucizelerini göstermiştir³⁰. Yine Hz. İsa, doğduğu andan itibaren mucizevî özellikleri ile muhataplarının dikkatini çekmiştir. Nitekim onun babasız bir şekilde nefha-i ilâhîden yaratılmasının yanı sıra³¹, çamurdan kuş sûreti yapması ve ona üflemesinin akabinde Allah'ın izniyle uçması, ölüleri diriltmesi ve benzeri mucizeleri³² muhataplarını ikna etmede hissî mucizeleri bir delil olarak kullandığını göstermektedir. Hâlbuki Son Peygamberin hayatında bu tür mucizelerin nübüvveti ispata yönelik birer delil olarak kullanılmadığı bilinmektedir. Kanaatimize göre bu durum, Hz. Muhammed'in peygamberliğini diğer peygamberlerden farklı kılan önemli bir husustur. Hz. Peygambere ilk iman edenlerin her hangi bir mucize görmeden ve böyle bir istekte bulunmadan inanmış olmaları, onun metodunu ve başarısının niteliğini göstermesi bakımından da önemlidir. Yakın çevresindeki bu insanlar, onun sahip olduğu vasıflara, sîret ve tutarlılığa bakarak doğruluğuna inanmışlardır. Mucizelerin doğrudan Allah'ın yarattığı deliller oldukları dikkate alındığında, Hz. Muhammed'in kendi doğruluğunu ispat etmede hissî harikalara yer vermeyişinin ilâhî bir metot olduğu anlaşılmaktadır. Elbette Allah dilesse idi Elçisini desteklemek üzere onlarca harika yaratabilirdi. Hz. Mûsa ve İsa'ya hissi mucizeler veren Allah, elbette Hz. Muhammed'e de verebilirdi. Ancak Allah son peygamberinin nübüvvetini, görsel bazı harikalara dayandırmak istememiş, bütün insanlığı ve her devirde hitap eden aklî bir mucizeyle ikame etmiştir.

Öte taraftan hadis kaynaklarında pek çok hissî mucizenin rivayet edildiği bilinmektedir. Allah Teala'nın elçisini böylesi olağan üstü hadiselerle desteklemesinin şaşılacak bir yönü yoktur. Ancak söz konusu harikulade hadiselerin neredeyse tamamının Medine döneminde ve Müslümanların huzurunda zuhur etmiş olmasını göz ardı etmemek gerekir. Bu durum, Hz. Peygamberin bu tür harikulade olayları inkârcıları ikna etmede bir metot olarak kullanmadığının en güzel delilidir.

Bir devlet reisi ve komutan olarak Hz. Peygamber'in hayatı incelendiğinde, onun başarısının, başarıya olan inancının muhkemliği yanında Allah'ın ikame ettiği tabii kanunlara herkesten daha fazla itibar etmesinde gizli olduğu görülür. Yaratılmışların en hayırlısı ve

³⁰ el-A'râf 7/107; 117-118; Tâ hâ 20/19-21, 65-69; eş-Şu'arâ 26/32, 45; en-Neml 27/10; el-Kâsâs 28/31;

³¹ bk. el-Enbiyâ 21/91; et-Tahrîm 66/12.

³² el-Mâide 5/110.

Allah'ın en sevgili kulu olduğuna inandığımız Hz. Peygamber, üzerine aldığı sorumluluğu yerine getirebilmek için herkesten daha çok çalışmış, Allah'ın vazettiği sosyal, psikolojik ve tabii kanunlara sonuna kadar bağlı kalmıştır. Gerçekten o, hayatı boyunca Allah'ın koyduğu tabiat kanunlarına titizlikle uymaya özen göstermiştir ve bu gayretinin sonucunda Allah onu başarılı kılmıştır. İslam tarihi ve siyer kaynakları titizlikle incelendiğinde Hz. Peygamberin “Ben Allah'ın elçisiyim, gerekirse mucize gösteririm, düşmanlarımı böylece mağlup ederim” diyerek alması gereken bir tedbiri ihmal ettiği asla görülmez. O'nun hayatında bu kanaatimizi teyit eden onlarca hadise nakletmek mümkündür. Mesela Bedir savaşı öncesinde Allah Resulü, çok sayıda keşif kıtası çıkarmış; düşmanın sayısı, askeri özellikleri, komutanlarının isimleri, süvarilerin sayısı gibi hayatî önemi haiz bilgiler toplamıştı. Bedir bölgesinin coğrafi yapısını, bedir kuyularının konumunu önceden tespit ettirmiş ve buna göre önlemler almıştı. Bir komutan olarak ordusunu savaş düzenine göre yerleştirdikten sonra, gerek üç misline varan sayısı ve gerekse sahip olduğu silah gücü bakımından çok daha iyi tertip ve teşkil edilmiş bir düşman kuvveti karşısında, hiç de eşit kuvvetler arasında cereyan etmeyecek olan bu savaşta, ihtiyaç ortaya çıktığında kullanılmak üzere, Medîne tarafına doğru açık tutulan bir yol üzerinde ve emin bir mahalde, süratli koşan hecin develeri bulundurmak suretiyle önlem almıştı. Bütün bu tedbiri aldıktan sonra, cesaretlerini artırmak ve onları heyecana getirmek üzere savaşçılarına mükemmel bir konuşma yapmış, bilahare Allah'ın huzurunda secdeye varmış, dua etmiş ve yalvarmıştı³³. Yüce Allah, Hz. Peygamber başta olmak üzere inananların güçlü imanları yanında bu azimli, istekli ve kararlı tutumlarına bağlı olarak onları gözle görülmeyen melekler ordusuyla manevî ya da psikolojik olarak desteklemiş ve zaferi müyesser kılmıştı. Şimdi Hz. Peygamber'in bütün bu tedbirlerini görmezlikten gelip, Bedirdeki başarısını sırf meleklerin yardımına bağlamak İslâm'ın ruhuna aykırı olduğu gibi, Allah'ın koyduğu tabii ve sosyal kanunlara uygun düşmeyeceği de aşikârdır.

Öte taraftan Allah, Bedir Savaşında Müslümanlara yardım etmiş, ancak Uhud Savaşında etmemiştir, denilemez. Aslında Uhud savaşı askerî, lojistik ve stratejik tedbirlerin alınması bakımından Bedir'den farklı değildi. Söz konusu tedbirlerin bir sonucu olarak Müslümanlar, henüz savaşın başında müşriklere üstün gelmişlerdi.

³³ Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, (trc. Salih Tuğ), I-II, İstanbul 1414/1993, I, 124.

Düşmanın dağıldığını düşünen bazı savaşçılar, savaşı bırakıp ganimet toplamaya başlamıştı. Diğer taraftan yerlerini asla terk etmemeleri emredilen okçu birliği de savaşın kazanıldığını düşünerek yerlerini terk etmişlerdi³⁴. Komutana itaatsizlik olarak değerlendirilebilecek bu hadiselerden sonra Müslümanlar geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Aslında komutanın emrine itaat etmek harbin tabiatında olan ve mutlaka uyulması gereken bir kuraldır. Bu kurala uyulmaması sünnetullahı aykırı bir durumdur. Müslümanların Uhud harbindeki kayıplarını bu açıdan değerlendirmek isabetli olur.

Kur'an, tabî ve sosyal kanunların gereğinin yapılması hususunda inananları uyarmaktadır. Örneğin, cephede nasıl namaz kılınması gerektiğini beyan eden bir âyette; namaz sırasında bir gurup mücahidin silahları başında hazır beklemesi tavsiye edilir³⁵. Her ne adına olursa olsun, alınması gereken tedbirleri ihmal etmek Allah'ın koyduğu tabî ve sosyal kanunlara aykırı hareket etmek demektir. Bu ihmalin ibadet için olması onu mazur göstermez³⁶.

İslâm âlimleri, İslâm'ın fitrat ve akıl dini olduğunu açıklarlar. Özellikle son dönem mütefekkirler, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin ve başarısının tabî ve sosyal kanunlar çerçevesinde izah edilmesinin lüzumuna dikkat çekerler ve Kur'an'da, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin aklî ve ilmî ilkelere dayandığını açıklarlar³⁷. Ayrıca son peygamber Hz. Muhammed'e hidayet mûcizesi olarak Kur'an'ın verilmiş olmasının hikmetini izaha çalışırlar. Bu bağlamda kıyamete kadar kaim olacak İslamiyet'in temel mûcizesinin hissî bir olay olmayıp, her devir ve mekanda geçerli olan bir aklî mûcize olması elbette ilahi hikmetin bir sonucudur. Zira insanlık, aklî olgunluğa ulaşmıştır. Halbuki hissî mûcizeler, etkileri itibarıyla meydana geldikleri zaman ve mekanla sınırlı hadiselerdir.

Hz. Peygamber, başarılı olmak için Allah'ın koyduğu psikolojik, sosyal ve tabî kanunlarına uymaya azami derecede özen göstermiş ve insan hayatını tanzim eden bu kurallar çerçevesinde hareket etmiştir. Bunun delillerinden biri de muhaliflerinin ona yönelttiği eleştirilerdir. Nitekim muhaliflerden bazıları, onun başarısının kılıç zoruna³⁸, bazıları da ganimet elde etme hevesine dayandığını iddia

³⁴ bk. Buhârî, "Mağazi", 17.

³⁵ bk. en-Nisâ 4/102.

³⁶ Muhammed Gazzâlî, *a.g.e.*, s.46-47.

³⁷ Abdülaziz Çavuş, *İslâm dinü'l-fitra*, y.y., 1368/1949, 128 vd.

³⁸ Kâdî Abdülcebbar, *Tesbitü delâilü'n-nübüvve*, s.19-22.

etmiştir³⁹. Bunların doğruluğu veya yanlışlığını tartışmak bu makalenin sınırlarını aşar. Ancak hiç kimse Hz. Peygamber'in başarısını Allah'ın ona lütfettiği hissî mucizelerle izah etmeye yeltenmemiştir. Bu durum, onun başarısının hissî harikuladelerle izah edilemeyeceği hususunda düşmanlarının bile kabul etmek zorunda kaldığı bir hakikattir.

Allah Elçisi, kendisiyle önceki peygamberler arasındaki bu farka dikkat çekmiş ve kendi ümmetinin çokluğunu Kur'an mucizesiyle açıklamıştır: "Her peygambere kitleleri etkileyip iman etmelerine vesile olan mucizeler verilmiştir. Bana verilen mucize ise Allah'ın gönderdiği vahiyden ibarettir. Bu sebeple ben kıyâmet gününde mensubu en çok olan peygamber konumunda bulunacağımı umarım."⁴⁰ Bu ve benzeri rivayetlerde aklî mucize olan Kur'an ile Hz. Peygamberin başarısı ve ümmetinin çokluğu arasında doğrudan bir ilişkinin kurulduğu görülmektedir. Bu durum, makalenin ana temasını teyit eder mahiyettedir.

76| db

Özetle söylemek gerekirse, peygamberlerin hayatında mucizelerin önemli bir yeri vardır. Önceki enbiyanın hayatlarına ve tebliğ mücadelelerine bakıldığında hissî mucizeleri bir metot olarak kullandıkları ve zaman zaman da başarılı oldukları söylenebilir. Ancak Hz. Muhammed'in hayatında peygamberliğini ispat etmek ya da inkârcıları ikna ve ilzam etmek adına hiçbir şekilde hissî mucizelere yer vermediği anlaşılmaktadır. Kur'an'ı Kerim'de inkârcıların onlarca hissî mucize taleplerine rağmen sadece ilahî kelamın mucize oluşuna dikkat çekilmekle yetinilmiş, harikulade olaylarla iman arasında doğru bir ilişkinin olmadığı belirtilmiştir. Hz. Muhammed, hiçbir peygambere nasip olmayan büyük bir başarıya henüz hayatta iken ulaşmış; dinini çok geniş bir coğrafyaya yayabilmiş, kısa bir zamanda büyük bir devlet kurup sosyal ve hukuki kuralları uygulayabilme fırsatı elde etmiştir. Onun bu başarısında hissî mucizelerin değil, Allah'ın ona vahyettiği ve aklî bir mucize olan ilahi kelamın yani Kur'an'ın büyük bir etkisi vardır. Allah dilese idi, son elçisini hissi mucizelerle destekleyip herkese üstün kılabilirdi. Ancak bütün insanlığa kıyamete kadar örnek ve rehber olacak Allah Elçisinin başarısı, aklî bir mucize olan Kur'an'a tabi olması ve Allah'ın vazettiği sosyal, psikolojik ve tabii kanunlara herkesten daha fazla uymasıyla mümkün olmuştur. Eğer bugün Müslümanlar her açıdan başarılı

³⁹ Kâdî Abdülcebâr, *a.g.e.*, s.11 vd.

⁴⁰ Buhârî, "İtisâm", 1; "Fedâ'ilü'l-Kur'an", 1; Müslim, "İmân", 239.

olmak istiyorlarsa, tıpkı Hz. Peygamberin yaptığı gibi, Allah'ın vazettiği maddî ve manevî kanunlara hakkıyla tabi olmalarından başka bir yol yoktur.

Kaynakça

- Bâkîllânî, Ebû Bekir Muhammed b. Tayyib, el-Beyân 'ani'l-fark beyne'l-mu'cizât ve'l-kerâmât ve'l-hiyel ve'l-kehâne ve's-sihr ve'n-nârinçât, (nşr. Richard J. Mccarthy), Beyrut 1958.
- Caviş, Abdülaziz, el-İslâm Dînü'l-fitra, y.y., 1368/1949.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, Delâ'ilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâlî sâhibi's-şerîa, (nşr. Abdülmü'tî Kal'acî), I-VII, Beyrut 1405/1985.
- Buhârî, Sahîhu'l-Buhârî (el-Câmi'u's-sahîh), I-VIII, İstanbul 1992.
- Bulut, Halil İbrahim, Kur'an Işığında Mûcize ve Peygamber, İstanbul 2002.
- Bulut, "Mûcize", md.,DİA, XXX. 350-352.
- Bulut, "Mutezile Mezhebinde Nedensellik Tartışmaları", Marife Bilimsel Birikim, yıl 3, sayı 3, Kiş 2004, (Mutezile Özel Sayısı), s. 275-292.
- Bulut, "Mûcizeler Karşısında İnsanların Tutumu", Diyanet İlmi Dergi, Cilt 40, Sayı 3, Temmuz-Ağustos Eylül 2004, s.121-144.
- Bulut, "Ehl-i Sünnet ve Mûtezile Ekollerine Göre Peygamberlik Delillerinin Sosyo-Kültürel Boyutu", Usul Dergisi, Temmuz-Aralık 2004, s. 55-76.
- Bulut, "Mûcizenin İmkan Ve Delaleti Konusunda İleri Sürülen İtirazlar", Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4/2001, s. 173-196.
- Bulut, "Harikulade Olması Açısından Kerâmet ve Mûcizeyle İlişkisi", Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3/2001, s.329-350.
- Bulut, "Sünnî Gelenekte Mûcize Kavramı ve Hz. Salih'in Deve Mucizesi", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, IV/2, Haziran 2004, ss.137-150.
- Câhız, Ebû Osman Amr b. Bahr, Hucecû'n-nübüvve, (nşr. Abdüsselam M. Hârûn), III, 221-281, (Resâilü'l-Câhız içinde), Mısır 1399/1979.
- Cüveynî, İmâmü'l-Harameyn Abdülmelik, el-'Akîdetü'n-nizâmiyye, MÜİFV.Yay., İstanbul, ts.
- Cüveynî, el-İrşâd ilâ kavâti'l-edille fi usûli'l-i'tikâd, (nşr. Yusuf Mûsâ- Abdülmun'im Abdülhamîd) Kahire 1950.
- Hamîdullah, İslâm Peygamberi, (trc. Salih Tuğ), I-II, İstanbul 1414/1993.
- Fahredden er-Râzî, Muhammed b. Ömer, el-Erba'in fi usûli'd-dîn, (nşr. Ahmed Hicazi es-Seka), I-II, Kahire 1986.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fazl Şihâbeddin Ahmet b. Ali, Fethu'l-bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî, (nşr. Taha Abdürraûf Sa'd v. dğr.), I-XXVIII, Kâhire 1398/1978.
- Kâdî Abdülcebbar, el-Muğni fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-'adl;(XV. cilt:en-nübüvvât ve'l-mu'cizât) (nşr. Tâhâ Hüseyin-İbrahim Medkûr v.dğr.), I-XX, Kahire 1382-85/1962-65.
- Kâdî Abdülcebbar, Şerhu'l-Usûli'l-hamse, (nşr. Abdülkerîm Osman), Kahire 1408/1988.
- Kâdî Abdülcebbar, Tesbitü delâ'ilü'n-nübüvve, (nşr. Abdülkerîm Osman), I-II, Beyrut 1386/1986.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed, Kitâbü't-Tevhîd, (nşr. Fethullah Huleyf), İstanbul 1979.
- Mâtürîdî, Te'vilâtü'l-Kur'an, (nşr. A. Vanlioğlu), İstanbul 2007.

- Muhammed Gazzâlî, Fıkhı's-sîre, Dımaşk 1989.
- Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, Sahîhu Müslim, (nşr. Muhammed Fuad Abdülbakî), I-V, Beyrut 1375/1955.
- Neseî, Ebü'l-Muîn, Tebsıratü'l-edille fı'l-keîâm, (nşr. Claude Salame), I-II, Dımaşk 1990-93.
- Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât fı ğarîbi'l-Kur'ân, İstanbul 1986.
- Şehristânî, Muhammed b. Abdülkerîm, el-Milel ve'n-nihal, (nşr. Muhammed Seyyid Kiyânî), Beyrut 1406/1986.
- Şehristânî, Nihâyetü'l-ikdâm fı 'ilmi'l-keîâm, (nşr. A.Guillaume), Oxford 1934.
- Taberî, Ali b. Rabben; ed-Dîn ve'd- devle İİ isbâti nübüvveti'n-Nebî, (nşr. Âdil Nüveyhiz), Beyrut, 1982.

